

A P R I L 1 9 5 5.

MEDEDELINGENBLAD

VAN DE

NEDERLANDSE WERKGEMEENSCHAP VOOR INDIVIDUALPSYCHOLOGIE

Redactie: Mevr. G. Polak-de Meyer: Reynier Vinkeleskade 24
Amsterdam-Z., Tel. 99028
de Heer J. Vinkenborg
Mevr. C. A. Hoogendoorn-Brëas.

Adler in de roman- en toneel-literatuur.

Het is bekend, dat Adler vaak literaire aanhalingen maakte; dit deed hij om zijn theorie te staven; ook is het mogelijk dat de kunstenaar hem de beelden gaf, waaruit hij, naast de voorbeelden uit de realiteit, zijn conclusies trok.

De kunstenaar schildert het geval vaak onbewust, geeft het "einmalige", de denker ziet de overeenkomstige trekken in de verschillende voorbeelden en puurt er een algemene regel uit.

Zo onbewust kan de kunstenaar zijn, dat hij zelf verbaasd is over zijn schepping.

Zo merkt Victor Hugo op, wanneer hij beschrijft hoe diep rampzalig de priester is, de hoofdfiguur in de roman Notre Dame de Paris:

"Het is merkwaardig, dat zo iemand zich niet van kant maakt". Een merkwaardige opmerking, want Claude Frollo doet geen stap zonder de pen van Victor Hugo.

Men ziet hier, dat de kunstenaar zelf verbaasd kan zijn over zijn schepping.

Anders is het bij de denker. Hij puurt uit de bijzondere gevallen een algemene regel en is dit zich terdege bewust.

Adler echter was ook weer de eerste om te waarschuwen tegen de starre toepassing en geldigheid van zijn regels. Ieder, die naar hem geluisterd heeft, klinkt zijn herhaalde uitspraak nog in de oren: "es kann aber auch anders sein."

Men kon er zelfs wat ongeduldig van worden!

Algemeen bekend onder de individualpsychologen zijn de karakterbeschrijvingen van het oudste, tweede en jongste kind in het gezin.

Reeds vroeger zijn deze typen, vóór Adler dit publiceerde, opgevallen.

Ik noem U de meisjesromans "Onder moeders vleugels" en "Op eigen wieken" van Louise Alcott.

Zij beschrijft in het gezin March van 4 meisjes, de oudste Meta als een rustig, evenwichtig type; de 2e Joh is een wildebras, opstandig en vol onbekookte plannen; de jongste van het viertal Amy, liefvallig en beminnelijk en verwend, zoekt zich een gemakkelijk leventje als een aangebeden vrouwtje van een rijke jongeman.

Dit meisjesboek is nog steeds in herdruk, het werd geschreven in 1868, dus twee jaar voor Adler's geboorte.

Als een tweede voorbeeld, hoe de kunstenaar karakters geeft, zoals Adler ze later meer als typen beschrijft, noem ik U de personen in: "Een Vijand des Volks" van Ibsen. Hij schreef dit drama in 1882. Adler was toen 12 jaar oud en kan dus niet deze karakteruitbeelding beïnvloed hebben.

Volge hier een korte beschrijving van de inhoud:

In een kleine badplaats is een nieuw badhotel gebouwd en men verwacht in de zomer veel badgasten, die welvaart in het stille, slaperige plaatsje zullen brengen.

Er wonen 2 broers in het stadje; de ene, door Ibsen als de oudste aangegeven, is er burgemeester; de 2e is er arts en zal ook baddokter zijn, zo het seizoen begint. Nu wordt er door de dokter ontdekt, dat het badwater verontreinigd wordt door een nieuwe rioolaanleg en dat dit een gevaar zal opleveren voor de badgasten.

De dokter is zielsgelukkig, dat hij dit bijtijds gevonden heeft en veel ziekte en onheil kan voorkomen; hij voelt zich een redder des volks, is dit ook inderdaad.

In den beginne vindt hij een willig oor bij de verschillende instanties, die denken er politieke munt uit te slaan.

Maar hij stuit tegen de autoriteit van zijn broer, de burgemeester, die slechts de nadelen vreest, wanneer de zomerplannen niet kunnen doorgaan, doordat het badwater is vergiftigd en die dit wil verheimelijken.

Natuurlijk kan de dokter zich daar niet bij neerleggen. En wat doet hij? Wendt hij zich tot een hogere autoriteit dan zijn broer en het stadsbestuur? Een landelijke of rijksinstantie, belast met de hygienische zorg van het hele land? Neen, dat doet hij niet, een 2e beroept zich niet op een hogere autoriteit; dat ligt niet in zijn karakterstructuur, hij gaat zelf vechten en dat wel zonder onderscheid des persoons. Er wordt een vergadering belegd, waarin de dokter de

vervolg op bldz. 4.

Nieuws over de Internationale Zomercursus.

De internationale zomercursus over Tussenmenselijke verhoudingen zal van 5 tot 15 Augustus gehouden worden in "De Pietersberg".

"De Pietersberg" is een conferentieoord in Oosterbeek, mooi gelegen aan de rand van het bos, met een uitzicht over Rijn en Betuwe. Men kan er prachtige wandelingen maken, maar ook heerlijk luieren in het bos of op het grasveld voor het huis.

De cursus belooft zeer interessant te worden. Het verheugt ons zeer dat we zoveel medewerking krijgen van buitenlandse docenten. Dr. Müller komt, Dr. F.Friedmann uit Wenen, Frau E.Sorge-Boehmke uit Geesthacht-Elbe, Dr. Bierer uit London en Professor Spiél uit Wenen.

In Professor Dr.F. Scherke van de Hochschule für Wirtschafts- und Socialwissenschaften krijgen we een specialist op bedrijfspsychologisch gebied. Verder kregen we een brief van Professor H.L.Ansbacher van de Universiteit te Vermont (U.S.A.) Hij is op het ogenblik gastprofessor in Kiel en gaat eind Augustus naar Amerika terug. Voor zijn vertrek wil hij een reis door Scandinavië maken, maar hij beloofde ons om te proberen zijn reisplan zo te veranderen, dat hij ook naar onze zomercursus kan komen.

's Morgens zullen algemene lezingen en groepsbesprekingen plaats vinden, 's avonds sectielezingen op paedagogisch en bedrijfspsychologisch gebied. De middagen worden zoveel mogelijk vrij gehouden om de cursus niet te vermoeiend te maken en de deelnemers de gelegenheid te geven ook echt vakantie te houden.

Twee dagen zullen voor excursies gebruikt worden. Met het oog op de buitenlanders kozen we een tocht naar de Zuiderzeewerken: Afsluitdijk, rit door de Wieringermeer, bezoek aan Lelystad. Op de andere bustocht bezoeken we de grote bloemenveiling te Aalsmeer, we lunchen aan zee en gaan 's middags (op verzoek) naar het Provinciaal Ziekenhuis te Santpoort, dat ook in het buitenland bekend is om zijn toepassing van arbeidstherapie.

De Pietersberg berekent voor 10 dagen verblijf met volpension f 80.-. De cursuskaart zal f 60.- kosten. Leden en medewerkers van de Ned.Werkgemeenschap en cursisten genieten echter reductie en betalen f 115.- totaal. Ook studerende kunnen deze reductie krijgen. (De excursies zijn hierbij niet

inbegrepen, we houden de kosten daarvan echter zo laag mogelijk).

U kunt U nu reeds opgeven bij het secretariaat, Jozef Israëlskade 98', Amsterdam. Bij aanmelding gelieve U f 25.-- over te maken aan de Amsterdamse Bank, bijkantoor Van Woustraat ten behoeve van de Nederl. Werkgemeenschap voor I.P., met de vermelding: Internationale zomercursus.

Wij verzoeken aan alle leden, medewerkers en cursisten om een lijstje adressen van particulieren, scholen, instellingen, bedrijven. Aan deze adressen kunnen we dan folders over de zomercursus sturen.

Niet uitstellen s.v.p., maar meteen even doen!!!

Hartelijk dank aan degenen, die ons een bijdrage stuurden om de kosten te bestrijden!.

vervolg van bldz. 2.

zaken zal uitleggen, maar hij wordt massaal uitgejouwd en uitgefloten. Hij kan zich ternauwernood redden en zijn huis wordt met stenen gebombardeerd.

Hier ziet men het lot van een 2e, die het goede wil, maar de tact en diplomatie van de oudste mist.

Is het niet interessant, dat Ibsen, als etwas einmaliges, het type van de 2e heeft geschilderd, lang voor Adler de algemene regel gaf over de invloed van het rangnummer van het kind in het gezin?

Er zullen nog talloze voorbeelden zijn in de literatuur.

Ook uit de bijbel gaf Adler voorbeelden in Jacob als een 2e, en Jozef als een jongste. Ik herinner mij, dat hij zijn leerlingen aanspoorde de bijbelse verhalen in individual-psychologische zin in deze geest na te speuren.

Ook in de moderne literatuur zullen nog vele interessante voorbeelden te vinden zijn.

Moge deze beide eenvoudige voorbeelden een kleine aansporing zijn, meerdere gevallen naar voren te brengen.

M.A. Spaander-Duyvis.

Mededelingen van het secretariaat.

Jozef Israëlskade 98''', telefoon 720450 b.g.g. 721114.
Cursusorganisatie: Gerrit v.d. Veenstraat 51b, Tel. 720881.

De Amsterdamse Bank klaagt er over, dat nog steeds betalingen voor ons binnen komen bij het bijkantoor Beethovenstraat.

Wil iedereen er goede nota van nemen dat alle betalingen, ook van cursusgeld, uitsluitend aan de Amsterdamse Bank, bijkantoor Van Woustraat moeten geschieden? (Postgiro 53261, gemeentegiro A.A.15).

Ons lid de heer H.W. Von Sassen is geslaagd voor het Doctoraal-examen Psychologie.

Bijeenkomsten van de Werkgemeenschap.

8 Januari hielden wij onze jaarvergadering. Na goedkeuring van jaarverslagen en begroting en herkiezing van het bestuur in zijn geheel, kwam de Internationale Vereinigung für Individualpsychologie (I.V.I.P.) ter sprake. De juist ontvangen statuten werden ter inzage gegeven. De Nederlandse Werkgemeenschap betaalt, evenals de andere groepen, 10% van de ontvangen contributie als bijdrage aan de I.V.I.P.

Verder werd het nieuws over de internationale zomercursus besproken. Enkele medewerksters boden hun hulp aan bij het administratieve werk hiervoor. Dr. Ronge verzocht aan allen, om het bestuur ter zijde te staan en er naar vermogen aan mede te werken, dat de zomercursus een succes wordt.

Na de vergadering werd de psychologische film "Feeling of rejection" vertoond, toegelicht door Mejuffrouw Nijkamp. Wij kregen daarna, in groepjes verdeeld, een paar vragen te beantwoorden, wat een bijzonder activerende manier van werken bleek te zijn. Het is onze bedoeling, om dit soort groepsbesprekingen ook bij de zomercursus in toepassing te brengen.

Verslag Lezing Dr. Ronge.

HET VERBAND TUSSEN PSYCHOANALYTISCHE EN INDIVIDUALPSYCHOLOGISCHE BEGRIPPEN.

Door de kennismaking met de leer van Freud en Adler ben ik langzamerhand tot de ontdekking gekomen, dat de begrippen van Freud veel te letterlijk werden genomen. Het moet alles symbolisch opgevat worden, wat bevestigd werd door hetgeen ik daarover bij Piaget gelezen heb. Deze laatste heeft mij een beter begrip gegeven van wat het symbool is. Het symbool brengt niet tot uitdrukking iets, dat wij kennen, maar geeft steun aan het eerste bewuste denken, doordat daarin wordt neergelegd de betekenis van de belevingen; het eerste redelijk denken - het nadenken - berust dus altijd op een vergelijking, die in symbolen geschiedt. Bij de primitieven en heel kleine kinderen speelt het symbool een grote rol. Ik ben dan ook van mening, dat Freud, die gedachten moest verzamelen op een geheel nieuw terrein, is uitgegaan van de natuurwetenschap en geprobeerd heeft psychologie tot natuurwetenschap te maken, waarna hij bewust afstand heeft gedaan van alle gevestigde traditionele begrippen, waarin gewoonlijk de psychologie behandeld werd en hij nu tot geheel nieuwe denkbeelden wilde overgaan. Deze denkbeelden zijn symbolen geworden, afbeeldingen van de zin der dingen; het ding zelf wordt niet weergegeven, maar hetgeen als zin ervan wordt ervaren, wordt tot uitdrukking gebracht door het symbool. Freud bevond zich dus in de toestand van het heel kleine kind of de primitief, die nog niet over de woorden beschikt en de eerste vorm van uitdrukking: het symbool, gebruikt met het gevolg dat op dit terrein het oorspronkelijk symbool, dat als begin van het woorddenken of nog daarvóór ontstond, letterlijk genomen wordt. Reeds de Grieken zagen hun Goden voor werkelijkheid aan, terwijl langzamerhand deze als symbolen herkend zijn, die voor natuurkrachten e.d. in de plaats gesteld werden. Maar het begin is, dat het symbool voor werkelijkheid genomen wordt, zodat het niets bijzonders is, dat Freud zijn symbolen oorspronkelijk voor de realiteit heeft aangezien. In verband daarmee zien we, dat Freud veel gebruik maakt van mythen (Oedipus, Narcis) en personificaties, b.v. "Das psychische Apparat muszte sich entschlieszen" en zo voert hij de driften als personificatie als castratie, kanibalisme, incest, verkrachting, in ruimtelijke zin als

bij een opera, ten tonele. Daarbij nog ich, über-ich, censor, zoals er in de mythologie symbolen zijn voor het "kwade" en het "goede".

Freud laat dan deze krachten, driften, altijd verhuizen van de ene afdeling naar de andere zoals dat ook in dromen gaat (symbolisch dus), alzo de verschuiving van de libido als bewegingsenergie der driften, hetgeen ook een symbolische voorstelling is, als een van richting veranderen naar behoefte op verschillende objecten.

Ook zien we hier bij Freud, gelijk we dat van dromen bij ervaring weten, en zoals dat dramatisch in opera's wordt opgevoerd, dat alles op de spits gedreven wordt.

Moord, doodslag, verraad zijn nodig om toch maar die gevoelens op te wekken, waaraan vorm gegeven moet worden. Hij werkt daartoe met castratie, kannibalisme (het jonge kind wil eigenlijk z'n moeder opeten), incest, verkrachting, alles opera-matig, zoals het het symbool eigen is, ten top gedreven. Freud heeft dit voor werkelijkheid versleten. Zijn patiënten namen dan ook die symboliek over, dit woordloze denken.

Bij Adler zien we, dat hij in het begin wel de voetsporen van Freud drukt en minderwaardige organen als personen laat optreden, (psychisch apparaat e.d.), maar later gaat hij toch meer en meer over tot abstracte begrippen en tenslotte houdt hij alleen maar de persoon over, het ik. Nu geeft dat symbolische karakter van de psycho-analyse voor een weergave in begrippen grote moeilijkheden, omdat een van de kenmerken van het symbool is, dat het zovele inhouden kan hebben. Piaget zegt: het symbool is een gemakkelijk vehikel voor het overdragen van denkbeelden, omdat het symbool een betrekkelijk onbepaalde inhoud heeft, waardoor ieder mens, die het aanvaardt, het zijn eigen inhoud kan geven. Dat is bij begrippen ook wel zo, maar het geldt toch méér voor het symbool. Daardoor is het ook, dat wanneer Freud definities voor zijn symbolen probeert te geven, deze telkens verschillend zijn; al naar gelang hij het nodig heeft, geeft hij een andere betekenis en inhoud aan het symbool, wat het op een ogenblik moeilijk maakt te zeggen bedoelt hij nu b.v. ich of über-ich of castratie, want het ene ogenblik is er dit mee bedoeld, het andere moment dat.

Adler is verder in die begripsvorming gekomen, ofschoon daar ook allerlei moeilijkheden opduiken. Dat dat het geval

is, is min of meer begrijpelijk, omdat Freud helemaal opnieuw begon, terwijl Adler er een zekere afstand op had, waardoor hij kritiek kon uitoefenen en kon nagaan wat voor bedoeling er eigenlijk met dat symbool in de psychologie voorzat. Voorts had Adler het voordeel, dat hij 17 jaar jonger was dan Freud, en dat hij met allerlei wetenschappelijke stromingen in aanraking kwam. Freud stamt nog helemaal uit het materialistische tijdperk, waarin de biologische en natuurwetenschappelijke wetten ook geprobeerd werden op het levende wezen toe te passen. Oorspronkelijk ging hij uit van het associationisme, dat een natuurwetenschappelijk stelsel is, terwijl Adler veel meer naar het latere stadium neigt, waarbij bij dat associatienisme allerlei vitalistische factoren ingevoegd zijn. Adler moet een aanhanger geweest zijn van James, die leerde: "het meest kenmerkende van de psyche is haar aanpassingsfunctie van de innerlijke aan de uiterlijke omstandigheden". Deze definitie is al oud; stamt uit de 17e eeuw. Doordat hij nu meer naar de aanpassing overhelde en de psychische wereld als niet te vangen zag in de wetten van de physica, ging Adler er ook toe over zijn begrippen niet meer in termen uit te drukken, die gangbaar waren en liet ze een zuivering ondergaan.

Het symbool moet langzamerhand tot een begrip worden, door een meer gedefinieerde en tenslotte geijkte inhoud, zodat men er niet maar willekeurig een inhoud aan zal kunnen geven. Met het lezen van Freud gaat het als met het lezen van de bijbel; die moet men niet lezen met het verstand maar het het hart; je moet je dus niet aan de letter houden, maar de symboliek moet je tot je laten spreken en dat is ook de grote aantrekkingskracht, die de psycho-analyse op de mens uitoefent, omdat wij, wanneer wij het lezen, onwillekeurig niet alleen met ons verstand, maar ook met ons hart lezen en voelen wat de symbolen beweegt, al is het in een quasi-natuurwetenschappelijke taal.....; maar daarachter liggen psychische begrippen en relaties, die wij toch óók mee-beleven. In de behandeling wordt die symboliek aan de ander overgedragen en dáár is, wat een dood goochelen met termen leek, door de symbolentaal resonantie gegeven aan het innerlijk.

Er is veel overeenstemming tussen I.P. en Ps.a. Wij zijn gewend op de verschillen en excessen te wijzen, maar Freud was een zeer fijn mensenkenner; al heeft hij zich in een vreemde taal uitgedrukt; toch berust alles op heel nauwkeurige waar-

neming. Het is moeilijk geweest om hierover criteria te verkrijgen, omdat je een begrip van Freud zo verschillend kon definieren en zo moest ik keuze maken welke dingen ik er bij zou noemen.

Dus: bij Freud hebben we een ruimtelijke psyche, waarin mechanische en chemische wetten de bewegingen der voorstellingen behersen, dat in die driften een chemisch-biologisch proces moet worden gezien, dat zich volgens chemische en fysische wetten afspeelt. Dat er nu ook een bewustzijn bijkomt, is maar bijzaak; het psychische is min of meer een luxe, het zou zich net zo afspelen als de mens geen bewustzijn had. Het psychisch-fysisch parallelisme dus, waarin de geestelijke processen zich eenvoudig evenwijdig aan de fysische processen afspiegelen.

Daarentegen is bij Adler het psychische een wonderbaarlijk, absoluut onbegrijpelijk beginsel, een regulerend vermogen, een bindend iets waardoor de delen een geheel zijn en dat het evenwicht tussen het inwendige en het uitwendige bewerkstelligt, hetgeen dus een verenigende en aanpassende functie is; terwijl Freud overal tweespalt ziet, ziet Adler dat het bewuste en het onbewuste coöpererende factoren zijn. Dus niet in strijd met elkaar, maar samenwerkend. Adler vindt, dat het vermogen tot het scheppen van eenheid niet een biologische of fysiologische natuur heeft. Voor Freud is de psyche een "Tummelplatz" waar de driften zich vermeiden, bij Adler actief principe.

Bij Fr. vallen psyche en fysis samen, bij A. heeft het psychische een aanpassende functie, omdat er aanvankelijk een disharmonie is tussen het organisme en het milieu; het is dus hier het streven naar harmonie, dat het kenmerk van het psychische is, terwijl voor Freud het psychische meer een neerslag is van het organische, van het lichamelijke. Terwijl bij Freud het fysische helemaal causaal determinerend is, heeft bij Adler het organische geen strikte maar voorwaardelijke betekenis. Het is voorwaarde en tegelijk middel voor het psychische, waarmee het kan handelen, waarmee het kan organiseren. Het organische en het minderwaardige van het organisme betekent een taak voor de mens bij A. een leger om het scheppend vermogen van de veldheer te ontplooiën; voor A is de psyche de ruiter die het paard (het lichaam) bestuurt. De ruiter is in zekere zin afhankelijk van het paard (net als de veldheer van de kwaliteit van het leger, van het geschut e.d. afhankelijk is), maar binnen bepaalde

grenzen bestuurt het het lichaam en zorgt het dat er harmonie wordt nagestreefd tussen organisme en milieu. Het scheppend vermogen speelt bij Adler een grote rol, terwijl het bij Freud nooit genoemd wordt. Wat voor A scheppende compensatie is, wordt bij F. afgemaakt met sublimering; dat is een term die aan de chemie of physica ontleend is en die past in de natuurwetenschappelijke gedachtengang. Wel wordt bij Freud in zijn boek Der Mann Moses een paar keer het scheppend vermogen aangetroffen.

Moses spreekt dan over zichzelf: "die Abschwächung der schöpferischen Fähigkeiten, die mit dem hohen Alter einhergeht" en, in hetzelfde werk "De scheppende kracht van een auteur volgt niet altijd diens wil". Dus buiten Freud's systeem om. Dat is typisch bij Fr., dat hij altijd beurtelings volgens systeem spreekt en weer terugvalt in de gewone omgangstaal. Adler spreekt over een regulerend vermogen van het ik. Het ik, dat een bindende kracht uitoefent en een ik, dat een regulerende functie op het Es uitoefent.

Dat is dan dank zij het realiteitsprincipe, dat F. aan de andere kant de persoonlijke vorm geeft van de "censor". Het toppunt van eenheid is, dat hij de term integratie gebruik, die eigenlijk niet in zijn stelsel past, maar die hij gebruikt zo nu en dan als hij het nodig heeft. Daarin nadert hij dan dus soms het standpunt van Adler, die die integratie altijd de allergrootste rol laat spelen van het begin af.

-o-

Freud gebreukt de driften als bouwstenen van zijn systeem. Bij zijn eerste patiënten bevond hij n.l. dat zij in hun sexuele drift gefrusteerd waren en zo vond Freud de sexuele drift als leidende factor bij zijn eerste patiënten. Die sexuele drift ging hij als alles behersend op het menselijk gedrag beschouwen. Later nam hij (ook weer naar aanleiding van Adlers andere visie) een tweede drift aan: de ik-drift. Deze brengt hij dan later in verband met het narcisme: een verliefd zijn op zichzelf.

Eerst had hij van het narcisme gezegd, dat het heel iets anders was dan sexueel, maar later zegt hij, dat die eigenliefde ook sexueel is. Dat is voor ons ook wel enigszins begrijpelijk; wij onderscheiden de ichhaftigheid, het ik-gevoel en het gemeenschapsgevoel, de liefde voor de buitenwereld. Misschien is het feitelijk zo, dat in geen van onze handelingen één van deze beide factoren geheel ontbreekt.

Nu zitten wij hier alweer met de moeilijkheid van splitsing der sexuele driften in gewone sexuele driften en ik-driften en nu maakt Freud die ik-drift tot een sexuele drift, al wordt hij van het lustprincipe wat losgemaakt, ofschoon mensen ook wel bij zichzelf lust kunnen ervaren. Maar hier rommelt het al. Freud blijft de ik-drift met het realiteitsprincipe in verband zien en noemt als tegenstelling de agressie- of doodsdrift. Tenslotte vat hij sexuele en ik-drift als levensdriften samen onder "verenigende" driften, terwijl dan de doodsdrift als scheidende drift wordt aangemerkt. Hierbij nadert F. toch eigenlijk A's standpunt: het gg heeft een verenigende functie en het ik-gevoel een isolerende tendentie. Voorts vinden wij de disharmonie van het minderwaardige orgaan van Adler bij Freud terug in in het van nature pervers (kind wil moeder verslinden) en verboden zijn en misdadig zijn (kind wil met ouder van ander geslacht coïtus plegen); dus ook disharmonie.

Zijn als bouwstenen bij Freud de driften te beschouwen, bij Adler hebben we de reflexen, die ook disharmonie geven doordat ze tekort schieten voor het in stand houden van het leven, zoals ze bij Freud tekort schieten omdat ze de verkeerde objecten op het oog hebben. Freud zegt, dat de sexuele drift aan de libido zijn karakter ontleent, die de energiebron is, terwijl de doodsd- of ik-drift gedesexualiseerd is. Bij samenvatting van het geheel kunnen wij Freud wel beter begrijpen, doordat wij dan zien dat hij de driften niet zo afzonderlijk laat optreden, maar doodsdrift en agressiedrift als een bepaald aspect van liefdedrift gaat beschouwen. Hij meent dat liefde en haat onverbrekkelijk aan elkaar verbonden zijn als verschillende aspecten van hetzelfde ding (haat omgekeerde liefde).

Een belangrijk begrip bij Freud is de herhalingsdrift, die aan alle driften eigen zou zijn; Freud merkte dat de patiënten bij bepaalde onaangename ervaringen tot dezelfde herhalingen van vroegere gedragingen kwamen; dat ze met de dokter-psychiater probeerden om te gaan, opdat ze dezelfde onaangename behandeling kregen, die zij b.v. van hun vader hadden gehad. Dit herhalingsbegrip vinden we bij Adler terug in het levensplan met de methodiek voor het persoonlijkheidsgevoel als iemand zich in een situatie niet meester van de zaak voelt en het b.v. aanlegt, dat hij de ander tot ongeduld verleidt, waarna hij die ander diens ongeduldigheid kan verwijten (U hebt helemaal niet het recht ongeduldig of boos te worden!) en zich zo de gelegenheid schept om zichzelf weer "boven" te voelen. Z'n meerderheid tonen door negatieve bijdrage dus.

Freud zegt van de herhalingsdrang, die hij aan alle driften eigen acht: alle driften proberen hun vroegere toestand te herstellen; mensen proberen altijd weer naar de jeugdsituaties te komen en proberen altijd ook om weer dood te gaan, wat ook een herhaling is van vroegere toestand (Uit stof zijt gij gekomen; tot stof zult gij wederkeren). Alleen de levensdrift verdedigt zich hiertegen door de voortplantingsdrift, ofschoon dat ook een herhaling is van leven, dood, leven, dood, door de generaties heen.

M.de J.